УДК 378.091.2:378.4(477)

О. Л. Дурманенко
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки

ЕТАПИ МОНІТОРИНГУ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті розкривається сутність поняття педагогічного моніторингу та моніторингу організації виховної роботи у вищому навчальному закладі. Характеризується поетапність моніторингу організації виховної роботи у вищому навчальному закладі як одна з особливостей його реалізації. Аналізуються три етапи моніторингу організації виховної роботи: підготовчий, практичний та аналітичний. Наголошується на цілісності моніторингу організації виховної роботи у вищому навчальному закладі, а відтак, на взаємозалежності визначених етапів.

***Ключові слова**: моніторинг, педагогічний моніторинг, моніторинг організації виховної роботи, етапи моніторингу організації виховної роботи, вищий навчальний заклад.*

Постановка проблеми. Вимоги сьогодення зумовили модернізацію системи освіти України на принципах демократизації, гуманізації, диференціації, орієнтації на особистість. Проблема якості освіти, у тому числі й якості організації виховної роботи, є загальнодержавною, регіональною і локальною для кожного навчального закладу. Розв'язання цього питання зумовлює необхідність опрацювання та впровадження стратегії і тактики діяльності педагогічних колективів щодо забезпечення прогнозування якості виховної роботи; розробки проекту впровадження системи моніторингу її організації в навчальних закладах та передбачення в ньому мобілізації зусиль педагогів і вихованців на його реалізацію; визначення показників, критеріїв та методики оцінювання, спостереження, корекції, аналізу й узагальнення результатів, управління навчально-виховним процесом і підвищення рівня вихованості особистості.

Основою сучасного моніторингу слід вважати вимоги Національної доктрини розвитку освіти України щодо створення системи моніторингу освітнього процесу та ефективності управління освітою, визнання освіти стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, зміцнення авторитету й конкурентноспроможності держави на міжнародній арені; вимоги державних документів і урядових актів щодо системи реформування, вдосконалення змісту, форм організації, високих технологій та освітніх послуг.

Засадами сучасних моніторингових досліджень у галузі освіти і виховання є точні масові педагогічні вимірювання, пов'язані з об'єктивним оцінюванням досягнутого учнями та студентами рівня вихованості й

навченості та встановленням його відповідності державним стандартам [4]. З огляду на це, проблема дослідження моніторингу організації виховної роботи у вищій школі в цілому й, зокрема, аналіз етапів його реалізації, є *актуальною, складною і своєчасною*.

Аналіз актуальних досліджень. Феномен моніторингу представляє інтерес з погляду його теоретичного аналізу, бо вивчається й використовується в межах різних сфер науково-практичної діяльності. Так, сьогодні моніторинг досліджується різними науками та використовується в різних сферах практичної діяльності. Загалом залишилося мало сфер діяльності, де тією чи іншою мірою не використовувався б моніторинг. Отже, різні галузі науки та виробництва поняття «моніторинг», відбиваючи специфіку об'єкта наукового дослідження, характеризуються спільною діагностично-контролювальною спрямованістю.

Аналіз педагогічної літератури дає змогу нам стверджувати, що моніторинг у педагогічній науці вчені розуміють як: систему збирання, збереження, опрацювання й подальшого поширення інформації про функціонування певної педагогічної системи, що уможливлює не тільки забезпечення безперервного стеження за її станом та змінами, але й дає змогу прогнозувати подальший розвиток цієї системи (О. Бєлкін, М. Бершадський, В. Гузєєв, С. Кузенкова, Д. Матрос, Н. Мельникова, Д. Полев та ін.); вимірювання й оцінювання результатів освіти, які дають змогу об'єктивно й достовірно проаналізувати перебіг педагогічного процесу та його результати (М. Грабарь, Г. Єльникова); систему контрольних і діагностичних заходів, що забезпечують контроль динаміки засвоєння школярами освітнього матеріалу та коригування цього процесу (В. Кальней, С. Шишов); діагностику стану процесу освіти (О. Абдуліна, В. Андрєєв, Т. Стефановська та ін.); контроль якості навчального процесу (В. Міжеріков, З. Рябова та ін.); регулярне, спеціально організоване систематичне спостереження в динаміці, оцінювання та прогнозування стану навчального процесу з метою отримання необхідної інформації для його коригування й розвитку (Н. Байдацька, Г. Коджаспірова, Ю. Коджаспіров, Л. Куликова, О. Пульбере, О. Сергєєва та ін.).

Найбільш істотні дослідження з педагогічного моніторингу простежуються в працях А. Купріної, В. Антипової, Ю. Брановського, Є. Діканського, В. Вишнякової. За визначенням цих науковців, педагогічний моніторинг – це форма організації збору, зберігання, обробки й розповсюдження інформації про діяльність педагогічної системи, що забезпечує безперервне стеження за її станом і прогнозування її розвитку [5].

Ми підтримуємо думку А. Денисенко, яка наголошує, що такі поняття, як «освітній моніторинг» і «педагогічний моніторинг», які в науковій літературі часто ототожнюються або підміняються одне одним, слід розмежовувати. На думку вченої, освітній моніторинг проводиться стосовно процесів, що відбуваються в системі освіти; педагогічний стосується безпосередньо різних сторін педагогічного процесу, у тому числі й організації виховної роботи [3]. З огляду на це, можемо констатувати, що моніторинг організації виховної роботи слід розглядати в межах педагогічного моніторингу.

Під педагогічним моніторингом розуміємо інтегровану сукупність методів збору, аналізу, інтерпретації, репрезентації й упровадження інноваційних методик та технологій у навчально-виховний процес освітнього закладу на основі врахування потенціалу зовнішнього та внутрішнього соціально-педагогічного середовища. А також визначаємо наступні ознаки педагогічного моніторингу: систематичність спостережень, превентивний характер, установлення відповідності досліджуваного об’єкта певним нормам, стандартам, вимогам, неперервність, динамічна циклічність, реагування на певні зміни. Завдяки багатовекторному спрямуванню педагогічного моніторингу та еврестичності аналітичних процедур можна вирішувати проблеми узгодження функціонування всіх компонентів педагогічного процесу і значно підвищити їх ресурсний потенціал.

У процесі нашого дослідження виходимо з положення про те, що моніторинг організації виховної роботи – це процес, який полягає у: по-перше, визначенні рівня організації виховної роботи шляхом неперервного спостереження; по-друге, виявленні результатів організації виховної роботи (їх динаміки) й розробки коригуючої програми; по-третє, управлінні процесом організації виховної роботи та прогнозуванні розвитку об’єкта педагогічного моніторингу.

Таким чином, моніторинг організації виховної роботи вищого навчального закладу визначаємо як процес постійного науково обґрунтованого, діагностико-прогностичного спостереження та самоспостереження за станом, розвитком організації виховної роботи у вищому начальному закладі з метою оптимального вибору виховних цілей, завдань і засобів їх вирішення задля досягнення ефективного результату.

Метою статті є аналіз етапів здійснення моніторингу організації виховної роботи у вищому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи особливості моніторингу організації виховної роботи у вищому навчальному закладі ми з’ясували,

що він реалізується поетапно. Підтримуючи думку А. Денисенко, виділяємо три взаємопов'язані та взаємозалежні етапи моніторингу організації виховної роботи: підготовчий, практичний та аналітичний [3].

На першому, підготовчому етапі, відбувається формулювання мети й аналіз напрямів моніторингу, чітке визначення завдань моніторингу, вивчення реальних обставин, у яких він буде здійснюватися, оцінка можливостей і моделювання кінцевих результатів; здійснюється відбір засобів моніторингу (визначення основних методів дослідження рівня організації виховної роботи, вибір процесуально-змістового інструментарію моніторингової діяльності; встановлення місця й часу; моделювання діяльності виконавців, визначається склад виконавців тощо).

У ході дослідження нами встановлено, що, здійснюючи моніторинг організації виховної роботи, мета має бути виражена операційно, тобто при формуванні мети завжди існує механізм (спосіб, технологія), що дає змогу перевірити відповідність результату поставленій меті. Так, метою моніторингу організації виховної роботи є відстеження ефективності застосовуваних педагогічних засобів задля чіткого функціонування всіх структурних компонентів організації виховного процесу у вищому навчальному закладі з метою особистісного зростання студентів і студентського колективу. Протягом усього навчального року створюється певна база даних з організації виховної роботи, яка збирається за блоками і класифікується за певною системою. Створення такої бази є необхідною умовою для аналізу організації виховної роботи, який, у свою чергу, може бути підставою для постановки нових цілей.

Основне завдання моніторингу організації виховної роботи полягає в тому, щоб сприяти самоаналізу, самооцінці її суб'єктами власної діяльності й діяльності, спільної з громадськістю [2, 7].

На цьому ж етапі конкретизується об'єкт і предмет моніторингу. Ми об'єктом моніторингу організації виховної роботи у вищому навчальному закладі визначаємо: проектування та планування виховної роботи на основі визначеної мети, що являє собою розробку системи заходів, спрямованих на реалізацію мети, завдань національного виховання студентської молоді; зміст, методи, засоби й форми організації виховної роботи у вищому навчальному закладі; суб'єкт-суб'єктну взаємодію у процесі організації виховної роботи, яка забезпечує створення сприятливого виховного середовища у вищому навчальному закладі; результативність організації виховної роботи як її якість. Тоді предметом моніторингу організації виховної роботи будуть виступати статистичні дані

про стан організації виховної роботи, компетентність суб'єктів організації виховної роботи, рівень вихованості студентів, а дослідницькими засобами – офіційні документи, дослідницькі матеріали, що містять ці статистичні дані про особливості організації виховної роботи у вищому навчальному закладі. А предметом моніторингу у вузькому педагогічному сенсі виступають змістові характеристики організації виховної роботи з формування у вихованців певних якостей, поглядів, переконань (вирішення конкретних виховних завдань).

На другому етапі відбувається практична реалізація моніторингової діяльності, встановлюються стосунки між виконавцями (зв'язки, взаємодії, ієрархія; створення ділової атмосфери, пошук спільних інтересів; узгодження, координація зусиль), а також здійснюється організація впливу на виконавців (призначення відповідального; визначення форм заохочення, покарання; надання консультацій, допомоги; здійснення контролю).

Методологічним підґрунтям практичного здійснення моніторингу організації виховної роботи у вищому навчальному закладі, на наш погляд, має стати принцип синергетичного підходу, який в освіті характеризується такими ознаками: відкритістю освітнього процесу та змісту навчального матеріалу до інновацій, які можуть запропонувати не лише управлінці чи викладачі, але й студенти; творчим характером виховної роботи; переходом на продуктивну практичну діяльність; зміною суб'єкт-об'єктної взаємодії викладача і студента в процесі виховання на взаємини вільної співпраці заради розвитку пізнання та гармонізації суспільних відносин; акцентом на особистісному становленні кожного суб'єкта педагогічного процесу, розуміння того, що чим складнішою є соціальна стратифікація суспільства, тим більший потенціал його розвитку; дотриманням викладачами принципу індивідуального підходу зі спрямованістю навчально-виховної роботи на самоосвіту, самовиховання й самореалізацію; свободою студента і викладача від стереотипів та педагогічних догм і в організації, і у змісті виховного процесу; принциповою відсутністю верхньої межі професіоналізму як майбутніх спеціалістів, так і викладачів; розумінням перебільшення зростання можливостей впливу окремої особистості на процеси розвитку будь-якої соціальної системи ієрархічно вищого рівня; сприянням вищої освіти формуванню відповідальності майбутніх фахівців за долю суспільства [6, 77].

Таким чином, за умови синергетичного підходу можна забезпечити вироблення у суб'єктів виховної роботи механізмів самоорганізації як вміння знайти джерело самопізнання та самовдосконалення [1].

Практика переконливо доводить, що моніторинг організації виховної роботи у вищому навчальному закладі спрямований не лише на

відстеження результатів діяльності її суб'єктів, але й на вплив на її функціонування. Вимога безперервності, цілісності й наступності процесів спостереження, діагностики, прогнозування й діяльності передбачає погляд на моніторинг як на цілісний процес, що динамічно розвивається і має кількісно-якісний характер. А тому третій, аналітичний етап передбачає оцінку результатів моніторингу, вміщує аналіз роботи за визначеними показниками. Такими показниками можуть виступати: ступінь виконання та якість; раціональність використання ресурсів (час, фінанси, кадри, матеріально-технічне забезпечення); уміння самоорганізовуватися; уміння взаємодіяти; вміння взяти на себе відповідальність; раціональна організація праці; взаємодопомога; творчість, ініціативність; позитивна динаміка рівня вихованості суб'єктів педагогічного процесу тощо [3].

Аналіз одержаної інформації про стан організації виховної роботи дає можливість з'ясувати її результативність на основі вивчення особливостей протікання та чинників, які мають на неї певний вплив, забезпечити зворотній зв'язок.

На цьому етапі найбільш конструктивно проявляються корекційна, прогностична та управлінська функції моніторингу, оскільки виявляються й фіксуються непрогнозовані, несподівані результати реалізації виховної роботи; визначаються заходи з усунення негативних моментів у її організації, а також розробляються механізми корекції поточних процесів в організації виховної роботи у вищому навчальному закладі.

Завершальним етапом реалізації моніторингової діяльності є прийняття управлінських рішень, спрямованих на усунення небажаних наслідків для поліпшення якості організації виховної роботи, пошуку нових змісту, форм і методів її реалізації, що вимагає формування у суб'єктів виховної роботи моніторингової компетентності, підвищення їхньої професійної культури, педагогічної творчості.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Аналіз педагогічної літератури й результатів експериментального дослідження дає підстави для твердження, що моніторинг організації виховної роботи у вищому навчальному закладі спрямований на забезпечення наукового підходу в її організації та її високу результативність.

Результатом моніторингу організації виховної роботи є її належна якість, що виражається в стійких тенденціях особистісного зростання суб'єктів виховної роботи, у розвитку студентського самоврядування, педагогічного та студентського колективів.

Показником моніторингу організації виховної роботи у вищому навчальному закладі є її відповідність певним стандартам, зразкам. У

нашому дослідженні таким стандартом є організація виховної роботи у вищому навчальному закладі з чітко визначеними метою (цілепокладання); складовими елементами, а саме: змістом, методами, засобами, формами, принципами, які взаємопов'язані між собою і взаємообумовлені; суб'єктами з різними типами відносин між ними; сприятливим середовищем, створеним суб'єктами; правлінням, що забезпечує інтеграцію всіх компонентів організації в цілісність.

Моніторинг організації виховної роботи у вищому навчальному закладі є складним процесом, що реалізується на трьох взаємозалежних етапах: підготовчому, практичному та аналітичному. Кожен із зазначених етапів передбачає використання системи різних методів і спрямований на реалізацію тієї чи іншої функції моніторингу, що забезпечується відповідно готовністю суб'єктів виховної роботи до моніторингової діяльності, їх професійною та моніторинговою компетентністю.

Подальшого наукового дослідження потребує аналіз змістово-процесуального інструментарію моніторингу організації виховної роботи, обґрунтування методик діагностування рівня моніторингу організації виховної роботи, визначення педагогічних умов моніторингу організації виховної роботи у вищому навчальному закладі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Байдацька Н. М. Теоретичні основи процесу моніторингу в освітній системі / Н. М. Байдацька // Наукові записки. Серія: Педагогіка і психологія. – Вип. 13. – Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2005. – С. 148–151.

2. Барна М. Шкільний моніторинг як засіб якісних змін в освіті / М. Барна // Управління освітою. – 2001. – № 3. – С. 6–7.

3. Денисенко А. О. Сутність освітнього моніторингу виховної системи ВПНЗ : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. «Наука і соціальні проблеми суспільства: освіта, культура, духовність» (Харків, 20−21 травня 2008 р.) / А. О. Денисенко ; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харьков : Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С.Сковороди, 2008. – Ч. 2. – С. 220−221.

4. Указ Президента України № 347/2002 «Про національну доктрину розвитку освіти України у XXI столітті» від 17.04.2002року.

5. Майоров А. Н. Мониторинг в образовании / А. Н. Майоров. – М. : Интеллект-Центр, 2005 – 424 с.

6. Сиротинко Г. О. Шляхи оновлення освіти: науково-методичний аспект : інформ.-метод. зб. / Г. О. Сиротинко. – Х. : Видав. гр. «Основа», 2003. – 96 с.

РЕЗЮМЕ

Дурманенко О. Л. Этапы мониторинга организации воспитательной работы в высшем учебном заведении.

В статье раскрывается сущность понятия педагогического мониторинга и мониторинга организации воспитательной работы в высшем учебном заведении. Характеризуется поэтапность мониторинга организации воспитательной работы в высшем учебном заведении как одна из особенностей его реализации.

Анализируются три этапа мониторинга организации воспитательной работы: подготовительный, практический и аналитический. Отмечается целостность мониторинга организации воспитательной работы в высшем учебном заведении, и, соответсвенно, взаимозависимость определенных этапов.

***Ключевые слова**: мониторинг, педагогический мониторинг, мониторинг организации воспитательной работы, этапы мониторинга организации воспитательной работы, высшее учебное заведение.*

SUMMARY

Durmanenko O. Criteria and indicators for determining the level of educational work monitoring organization in higher educational institution.

The article describes the experimental aspects of the definition of monitoring level in the organization of educational work in higher educational institution. The author proposes a number of criteria on the basis of the structure in the organization of educational work in higher educational institution and monitoring requirements: motivational, cognitive, practical, effective, corrective and respectively their indicators. The indicators of motivation criterion in research of a monitoring level in organization of educational work are defined: the awareness by the subjects of the educational work of the need to conduct such monitoring as a means of optimization of educational work (deep, situational, superficial, unconscious); motivation monitoring (clearly defined, situational, missing); motivation of professional activity (internal, active; internal; passive foreign missing). The indicators of cognitive criteria are: ownership of the monitoring concepts (deeply conscious, reproductive, superficial, partial or non partial); mastering the methods of monitoring research (creative, reproductive, situational, dogmatic or missing); monitoring of knowledge (profound, reproductive, fragmentary, elementary).

The indicators of the practical criteria are the following: determination of the aim and objectives of monitoring (clear, situational, fragmentary, and superficial); implementing adequate specific purpose of monitoring methods (creative, reproductive, fragmentary and dogmatic; substantiation of conceptual and procedural aspects of the monitoring system, adequate, superficial, incomplete or missing); reporting (system-structured, structured superficial, primitive). The indicators of effective criteria are defined: the analysis of documents (plans, programs, reports, concepts) (statement of purpose, concreteness, executors, terms, principles, consistency, accounting of interests of the subjects of educational work; information on the execution of decisions, the content, forms and methods of organization of educational work)(system, sufficient surface, primitive); activity of subjects in educational work (participation in events, responsibility, initiative, creativity) (high, enough, low); the activities of students' bodies self-government (creativity, activity, social orientation) (creative, episodic, passive); personal growth of students (social values, objective self-esteem, creativity, motivation of the professional activity, communicative and organizational skills, ability to self-regulation and self-actualization) (high, enough, medium, and low levels in accordance with diagnostics). Indicators of corrective criteria are: changes in the planning system-grounded, well-reasoned, superficial, and missing); the modification of the contents of educational work (creative, reproductive, fragmented, missing); recommendations on the use of methods and forms of educational work (justified, reasonable, superficial, and lacking); modelling of the updated structure of organization of educational work (system-grounded, well-reasoned, schematic and missing).

***Key words:** monitoring, pedagogical monitoring, monitoring of the organization in educational work, the criterion, indicator of the criterion, the level of monitoring.*